

120 ÉVES A SZÉKESFEHÉRVÁRI TÖRVÉNYHÁZ

MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE Jegtörténeti Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS MUNKATÁRSA

MPZOLTAN@GMAIL.COM

2022. október 24.

Újonnan emelt középületet aranyoztak be az őszi napfény sugarai 1902 tizedik hónapjában Székesfehérváron, ahol már a nyár végétől kibontakozott a városi polgárok szeme előtt „*Justicia istenasszony új, diszes házának, az igazságügyi palotának*” a tömbje, amelynek felavatására október 20-án került sor.¹

Hosszú folyamat eredménye volt az, hogy 120 évvel ezelőtt megnyithassa kapuit a Székesfehérvári Királyi Törvényszéknek, a Királyi Járásbíróságnak, a kapcsolódó ügyési szerveknek, a telekkönyvi hatóságnak és a törvényszéki fogháznak ott-hont adó Törvényház. Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyarországnak modern igazságszolgáltatási rendszerét megteremtő 1871-es bíróságszervezés nyomán a koronázóvárosban is megkezdtek munkájukat az új, elsőfolyamodású bíróságok.

Azonban – ahogy Daróczy István, a törvényszék elnöke fogalmazott megnyitóbeszédében –: „*az igazság geniusának hosszú időn át nem volt otthona*”.² Ez nem volt egyedüli állapot, hiszen nemcsak Székesfehérváron, de az ország más bírósági székhelyén sem volt arra lehetőség, hogy önálló épületben ítélezhessenek a királyi törvényszékek és járásbíróságok a 150 évvel ezelőtti megszervezést követően. Maradtak ekképp a közigazgatási épületek, amelyek korábban is helyet adtak az igazságszolgáltatási tevékenységnek. Fehérváron 1872 után még évtizedekig a megyeháza falai között működött a törvényszéki bíraskodás.

Az 1880-as évekre Fejérvármegye székháza már kifejezetten szűknek bizonyult a közigazgatási és a jogszolgáltatási feladatok együttes lebonyolítására.

Gondok sora jelezte a tarthatatlan állapotokat: nehezen elérhető hivatali szobák, középkori állapotok a megyeházi pince börtönhelyiségeiben, könnyű szökések, tüzesetek tarkították a hétköznapokat.³ A megoldást mindenképpen egy önálló törvényszéki épület jelentette, amely felépítésének ügyét Tamássy Béla, a Székesfehérvári Királyi Törvényszék 1885 és 1888 közötti elnöke tűzte zászlójára. Elnöksége alatt azonban a Törvényház még nem épülhetett fel, ellenben utóda, Daróczy István teljesíthette a nagy célt.

Az 1880-as évek közepétől az 1902-es átadásig eltelt sok-sok esztendő huzavonákkal volt teli, hiszen sokáig keresték a megfelelő helyszínt az új igazságügyi palota felépítésére, illetve az anyagi kérdéseket is rendezni kellett. Amikor ezek eldőlték, 1901 nyarán megindulhatott az építkezés a fehérvári vásártéren. A munka – tekintve az épület méreteit és jellegét – gyors és eredményes volt, annak ellenére, hogy akadtak nehézségek a kivitelezés során. Így például az olcsóbb, nem helyi munkások alkalmazása okozta konfliktus,⁴ néhány régészeti lelet előkerülése,⁵ apróbb bűncselekmények elkövetése,⁶ vagy éppen sztrájk⁷ hátráltatta így vagy úgy az építkezést. Az alapozás megkezdése után mintegy tizennégy hónap múltával, 1902. szeptember 30-án – a felavatás előtt pár héttel – formálisan is átvették Fehérvár új igazságügyi palotáját a kivitelezőtől.⁸

Az 1902. október 20-án átadott Törvényszék ugyanolyan szervesen illeszkedik a székesfehérvári városképbe, mint rendeltetésével az ország többi igazságügyi palotájának sorába. Az épület tervezésével az igazságügyi kormányzat „házi építészt”, Wágner Gyulát (1851-1937) bízta meg. A formavilág éppen ezért ismerős lehet annak, aki járt már magyar igazságügyi palotában, legalábbis abban a több tucatban, amelyet Wágner Gyula tervezett. Ízig-vérig tükrözi ez az épület mindazt, amit az építészművészet alkotásai magukon hordoznak: a korszerűséget, a monumentalitást, a célszerűséget, a jól bevált építészeti megoldásokat.⁹ Az épületkomplexum a székesfehérvári várastér délnyugati oldalára, az akkorra már kialakult városi park, a Zichy liget mellé került. Az itt, hegyesszögben összefutó utak formálta telek csúcsában alkalom nyílt egy több homlokzatú, a belvárosból szépen feltáruuló palota építésére. Az építészművészetnek a főutca felé mutató

szimmetriatengelyére komponálta épületét, amelynek alaprajzi formája – több belső udvart övező traktusaival – „A” betűre hasonlít. A főbejáratot magába foglaló és a liget felőli egyemeletes épületszárnyak manzárdkupolás hangsúlyt kaptak, s a palotaszerű architektúra elegáns, nagyvárosi épületté avatták a Törvényszéket. A neoreneszánsz formák körében találjuk a főbejáratot övező kannelúrozott dór oszlopokat, a baluszteres erkélykorlátokat és attikákat, félköríves ablakokat, amelyek kerekezéseinek ívzugaiban gyümölcsös füzérek díszelnek, de baglyokat és oroszlánfejeket is láthatunk a homlokzat egy-egy díszesebb pontján, s koszorúkat, amelyekben itt-ott férfi és női fejek tekintenek váltakozó irányba.¹⁰

A Törvényszék alaprajzi kialakítása messzemenően igazodott a korabeli igazságszolgáltatási helyigényekhez. Az épület – hasonlóan a többi korabeli igazságügyi palotához – egy multifunkcionális

komplexum, amely több igazságügyi feladat ellátására is alkalmas volt. Ennek megfelelően a földszinti helyiségekben a nagyobb ügyfélforgalmú járásbírói és a telekkönyvi hivatal működött. Az emeleten az elnöki irodák, a bírói szobák és a tárgyalóterem kaptak helyet. Ez utóbbiak körében kiemelt szerepet töltött be az ún. esküdtszéki tárgyalóterem, amely – Wágner más épületeihez hasonlóan – egy belső épületszárnyban helyezkedett el több szint belmagassággal. E nagyterem ablakai a hátsó, a törvényszéki fogházat magába foglaló traktusra és udvarára néztek. Az utcai oldalon a fogházi szárny firenzei reneszánsz palotákat idéző homlokzatával simul a törvényszéki épületrészhez, s zárja le a komplexumot a tömb hátulsó részén.

Székesfehérvár 120 éves Törvényszéke, az 1902-ben átadott igazságügyi palota ma is őrzi rendeltetését, s fogadja napról napra a jogkereső közönséget. Az épület – jeles emlékeként a 19. századi magyar jogszolgáltatásnak és igazságügyi építészetnek – nemcsak funkcionális intézmény, hanem jelentéshordozó is: hirdeti az igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó nagyságot, méltóságot. A hosszú idő után elért eredmény, az önálló épület megalkotása pedig a bírászkodás függetlenségének jelképeként is értelmezhető.

Hivatkozások:

- ¹ Az igazságügyi palota felavatása. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (október 21.) 125. sz. 1. p.
- ² Uo.
- ³ Vö. MEGYERI-PÁLFFI Zoltán: *A Székesfehérvári Törvényszék polgári kori története 1872-1944*. Székesfehérvár, 2021. Székesfehérvári Törvényszék, 28-33. p.
- ⁴ Iparosok panasza. *Hirek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (szeptember 12.) 110. sz. 4. p.
- ⁵ BOROSTYÁN Sándor: *A székesfehérvári régiségi leletek. Tárcza. Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (szeptember 24.) 112. sz. 1. p.
- ⁶ Rövid krónikák. *Hirek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (október 24.) 127. sz. 3. p.
- ⁷ Sztrájk. *Hirek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1901. (november 12.) 135. sz. 3. p.; Kőműves munkások strykeja. *Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (április 10.) 42. sz. 2-3. p.
- ⁸ Az igazságügyi palota átvétele. *Hirek. Székesfehérvár és Vidéke*, 1902. (szeptember 30.) 116. sz. 4. p.
- ⁹ MEGYERI-PÁLFFI i. m. 2021. 55. p.
- ¹⁰ MEGYERI-PÁLFFI i. m. 2021. 55-59. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Székesfehérvári Törvényszék épületének főhomlokzata. A szerző saját felvétele.
2. oldal: Az esküdtszéki terem. A szerző saját felvétele.